

Studia Biblica Slovaca

Ročník 13

2021

Číslo 1

ABSTRAKTY

Liber Annuus LXVIII (2018)¹

Ročenka Liber Annuus LXVIII za rok 2018, vydaná františkánskou Fakultou biblických vied a archeológie v Jeruzaleme (Studium Biblicum Franciscanum), obsahuje 17 vedeckých príspevkov (9-375) a ich abstrakty (377-386), súbor recenzií a prijatých knižných publikácií (387-441). Ďalšie stránky ročenky patria správe o licenčných a doktorandských tézach študentov SBF, zoznamu nových zväzkov zo série SBF, publikáciám dizertačných téz prezentovaných na SBF a stručnému prehľadu akademického roka 2017/2018 (443-450). V závere je uvedený index LA za obdobie rokov 1981 – 2017 (451-463).

9-33: **Michelangelo Priotto: L'itinerario geografico-teologico di Abramo. II: Dalle Querce di Mamre al sepolcro di Macpela (Gn 14,1–25,18).** Autor v článku nadväzuje na štúdiu publikovanú v LA LXVII (2017) a ďalej zameriava svoju pozornosť na geograficko-teologický rozmer Abrahámovho putovania. Ak sa geografický horizont druhej časti Abrahámovho cyklu (Gn 14,1–25,18) javí viac obmedzený než v prvej časti (Gn 11,27–13,18), tak teologická hodnota patriarchovho presúvania sa je oveľa významnejšia. Už stretnutie s Melchizedechom (Gn 14,18) naráža, aj keď veľmi nenápadne, na rozhodujúce stretnutie Abraháma na vrchu Morja (Gn 22). Potom sa objavujú nasledovné etapy patriarchovej cesty viery: dub Mamreho, pri ktorom došlo k obriezke a zvestovaniu narodenia dieťaťa; Gerara, kde sa narodil Izák; Bersabe, kde bola získaná prvá studňa; vrch Morja, t. j. vrch viery, kde Abrahám nenaráža len na prísľub územia a potomstva, ale na samotného Boha. Vo finálnej časti svojej cesty patriarcha získava hrob v Makpele, zaisťuje potomstvo svojmu synovi Izákovi prostredníctvom sluhu vyslaného do Haranu a sám je pochovaný v jaskyni v Makpele, sprevádzaný nielen Izákom, ale aj Izmaelom a synmi Ketury – čo je znamenie otcovstva, ktoré sa stalo univerzálnym.

¹ Jednotlivé ročníky, počínajúc rokom 1990, sú dostupné v knižnici Duchovnej správy Kňazského seminára sv. Františka Xaverského v Badíne.

35-59: Maurizio Girolami: Il figlio primogenito secondo Sal 89,27-28: genesi del testo e sua prima ricezione cristiana. V tomto príspevku sa profesor Maurizio Girolami zaoberá literárnou a teologickou charakteristikou formuly v Žalme 89,27-28, ktorá tvorí dôležitú časť božského orákula v tomto žalme, ktorý uzatvára tretiu knihu Žaltára. Vychádzajúc z kontextu, v ktorom sa žalm nachádza medzi 150-timi žalmami, je možné prostredníctvom analýzy literárnej dispozície a literárnych žánrov prítomných v tomto žalme skúmať hodnotu vybraných veršov a tiež ich vnímanie nielen v Starom zákone, ale aj v Kumráne a Novom zákone.

61-99: Alessandro Coniglio – Paolo Bovina: «Per Salomone» (Sal 127,1): il Salmo 127 alla luce dei rapporti di intertestualità evocati dalla sua soprascritta. V článku sa autori venujú Žalmu 127, ktorý vo svojom nadpise uvádza meno kráľa Šalamúna. V minulosti sa dôvod Šalamúnovho mena v nadpise skúmal vychádzajúc z niektorých možných narážok, ktoré sa nachádzajú v hlavnej časti básne, až po témy spojené s postavou syna Dávidovho. Táto štúdia sa pokúša čítať šalamúnovskú zmienku v nadpise žalmu skrz optiku literárnych teórií M. Riffaterra. Presnejšie povedané, v nespisovnosti, ktorá je v Žalme 127 prítomná, nájdeme niektoré intertextuálne stopy. Tieto fungujú ako ukazovatele patričných vzájomne súvisiacich textov biblickej literatúry (zvlášť v historických knihách SZ), ktoré súvisia s postavou Šalamúna. Objavuje sa nový význam žalmu: lektúra na niekoľkých úrovniach – akoby žalm zostavil Dávid pre svojho syna Šalamúna, a akoby čitateľ postexilového obdobia aplikoval tento žalm na seba.

101-109: Jakub Waszkowiak: La ‘gioia di Resin e del figlio di Romelia’ (Is 8,6). V dejinách exegézy úryvku Iz 8,6b predstavoval preklad termínu $\psi\omega\mu$ mnohé ťažkosti jednak z gramatického hľadiska a jednak pre zložitosť kontextu. Väčšina odborníkov sa pridrižava mienky Ferdinanda Hitziga. Ten zastával názor, že prepisovateľ sa dopustil chyby, keď zamenil sloveso מסמ s משמ . V takomto prípade by sa už v texte nehovorilo o radošti (משמ), ale o strachu (מסמ). Avšak pre starobylých textových svedkov, ktorí uprednostňujú termín $\psi\omega\mu$, bola aj táto mienka vystavená kritike. Autor v článku skúmal tento termín v kontexte. Analyzoval niekoľko textov, ktoré predstavujú rovnakú gramatickú štruktúru (Iz 7,17b.20b; 8,6a.6b; 9,10). Prostredníctvom tohto porovnania sa objavila hypotéza, že veta v 8,6b by mohla byť glosou, v ktorej predložka תא pred $\psi\omega\mu$ mohla byť uvedená bez náležitej gramatickej pozornosti alebo ako značka samotnej glosy. Nakoniec autor na základe skúmaných textov navrhuje nový preklad: „radosť Rasina a Romeliášovho syna“ (Iz 8,6b).

111-128: Gregor Geiger: Stimme in der Wüste – Rufer in der Wüste – Weg in der Wüste: Struktur und Interpretationsgeschichte von Jes 40,3. Prvé dve vety Iz 40,3 môžu byť a sú interpretované rôznymi spôsobmi. „Púšť“ možno interpretovať ako miesto, kde zaznieva hlas volajúceho alebo ako miesto na prípravu cesty. Autor v článku najprv popisuje rôzne spôsoby syntaktického rozboru týchto viet, sémantiku ich prvkov a poetickú štruktúru verša. Sémantika a poetické štruktúry poukazujú na interpretáciu púšte ako na súčasť priamej reči. V ďalšom kroku autor sleduje dejiny interpretácie zachytené prekladmi, citáciami a komentármi k tomuto veršu. V Septuaginte je poetický paralelizmus verša iný pre vynechanie slova *b'rbh* v druhej časti verša. Preto je jeho poetická štruktúra kľúčom pre spojenie púšte s úvodom, ktorý predchádza priamu reč. V Novom zákone sa hlas stotožňuje

s Jánom Krstiteľom, ktorý sa nachádza na púšti. To je dôvod, pre ktorý je v drvivej väčšine kresťanských prameňov púšť miestom zaznievania hlasu a nie miestom pre pripravenie cesty. V židovských prameňoch nájdeme oba výklady. Spojenie púšte s úvodom k priamej reči je častejší. Akcenty masoretského textu sa však po prvých dvoch slovách verša rozchádzajú.

129-146: **Bernardo Estrada: Matteo 7: Le opere di amore, la vera giustizia.** Táto štúdia predstavuje Mt 7,1-29 nielen ako významnú časť reči na hore, ale aj ako jej záver. Ide o dôležitú časť prvej Ježišovej reči v Evanjeliu podľa Matúša, ktorá sumarizuje podstatné poslanstvo evanjelia a načrtáva jeho hlavné eticko-teologické charakteristiky. Pozornosť je najskôr upriamená na úvodnú časť Mt 7, ktorá vrcholí zlatým pravidlom (Mt 7,12), ktoré predstavuje záver zhrnutí uvedených antitezami a je spojené s kľúčovými slovami „zákon a proroci“. Autor potom pokračuje analýzou nasledujúcich štyroch krátkych perikop (alebo logií), v ktorých evanjelista neustále odkazuje na skutky veriacich a na zodpovednosť konania spravodlivosti kráľovstva. Vsadenie prepracovanej obraznosti a štruktúrna zviazanosť textu robia tieto matúšovské stránky jedinečnými svojou kompozíciou a osvetľujú hlboký zmysel pre Božiu vôľu a dynamiku jeho spravodlivosti pre veriacich, ktorá sa prejavuje v skutkoch.

147-159: **Matteo Munari: Comprensione, accettazione o idoneità? La traduzione del verbo χωρέω in Mt 19,11-12.** Novozákonný exegeta pôsobiaci na SBF sa v tejto štúdiu venuje významu gréckeho slovesa χωρέω v Mt 19,11-12. V Mt 19,10 čítame, ako učeníci reagujú na Ježišovo učenie o nerozlučiteľnosti manželstva a dochádzajú k názoru, že je lepšie neženiť sa. Ježišovu odpoveď na ich komentár (Mt 19,11-12) možno interpretovať rôznymi spôsobmi pre nejednoznačnosť priameho predmetu vo vete (τὸν λόγον [τοῦτον]) a pre rôzne významy, ktoré môže sloveso χωρέω nadobudnúť. Tento článok sa zameriava na význam slovesa χωρέω v Mt 19,11-12, ktorý môže vyjadrovať nielen pochopenie alebo prijatie, ale tiež schopnosť niesť bremeno, t. j. život bez manželky.

161-183: **Samuele Salvatori: La funzione argomentativa dell'esordio di Gal 1,6-10.** *Exordium* Listu Galat'anom (Gal 1,6-10) je jediným prípadom v Pavlových listoch, v ktorom apoštol nahrádza obvyklé vďakyvdanie Bohu silnou výčitkou veriacim v Galácii. Táto osobitá charakteristika viedla odborníkov k tomu, aby začiatok Listu Galat'anom interpretovali vo svetle krízy, ktorú Pavol prežíval s komunitami v Galácii. Z tohto dôvodu by Pavol vynechal rétorické prvky *exordia* a dychtivo sa dostal k jadrú problému a priamo obvinil „agitátorov“ z toho, že chcú prekrútiť Kristovo evanjelium. Účelom článku je ukázať, že namiesto tohoto má *exordium* presne vymedzený a premyslený argumentačný účel. Pavol reaguje na dramatickú situáciu, ktorú zažívajú Galat'ania tým, že do centra diskusie stavia Božie evanjelium a jeho dôsledky pre veriacich. Zároveň Pavol poskytuje veľmi dôležité kľúče pre pochopenie pestrého vývinu v Liste.

185-200: **Francesco Piazzolla: John 21: A Text between Christology and Ecclesiology.** Taliansky profesor, špecialista na Nový zákon, sa v článku venuje 21. kapitole štvrtého evanjelia. Tá v sebe nesie problém týkajúci sa jej pôvodného vzťahu ku zvyšku textu. Predložená štúdia, nechávajúc diskusiu o týchto otázkach bokom, skôr uvažuje o teologickom vývine rozprávania, ktorý sa pohybuje na pomedzí kristológie a ekleziológie. Celá perikopa pozostáva z dvoch scén: 21,1-14 a 21,15-24; v nich nachádzame päť epizód: príbeh zjavenia (v. 1-8); príbeh o jedle (v. 9-14); tradícia o Petrovej službe (v. 15-17);

Ježišovo slovo o smrti apoštola (v. 18-19) a *logion* o milovanom učeníkovi (v. 20-23). Epilóg (21,24-25) ukončuje celé rozprávanie. V týchto rôznych príbehoch sa zdá, že kristológia je viac vo vzťahu k ekleziológii než ku zvyšku evanjelia. Prostredníctvom analýzy jednotlivých príbehov autor článku dosvedčuje presvedčenie komunity, ktorá zakúša prítomnosť vzkrieseného Krista, a to najmä pri eucharistickej večeri, ktorú predstavuje ryba a v službe Petra, povolaného viesť všetkých veriacich. Záver evanjelia je tiež dôležitým svedectvom ohľadom prežitia jánovskej tradície, ktorá je integrovaná do väčšej Cirkvi.

201-226: **Elisa Chiorrini: Colpevole o imputato? Il significato di πάντων ἔνοχος in Gc 2,10.** NZ lexikóny, mnoho komentátorov a prekladateľov číta ἔνοχος v Jak 2,10 ako „vinný“, takže sa zdá, že tento verš potvrdzuje paradox: každý, kto prestúpi iba jeden predpis zákona, stáva sa vinným z prestúpenia všetkých ostatných. Tento článok navrhuje preklad spojenia πάντων ἔνοχος ako „obžalovaný z / podozrivý z / obvinený zo všetkých (hriechov/porušení zákona)“. Význam „obžalovaný“ je pre ἔνοχος doložený v koiné, ako to dokazuje štúdia výskytu tohto adjektíva v literatúre z obdobia od 2. storočia pred Kr. až po 2. storočie po Kr. v papyrusoch, nápisoch a byzantských lexikónoch. Analýza prípadov a významov podstatných mien určených výrazom ἔνοχος naznačuje, že referencie na výraz πάντων nie sú predpismi, ale skôr hriechmi proti zákonu. Táto interpretácia je v súlade s kontextom Jak 2,8-13 a objasňuje spôsob reči. Preto pre výraz ἔνοχος navrhujeme zaznamenať v lexikónoch NT významy „obžalovaný z / podozrivý z / obvinený z“ popri významoch „podrobený“ a „vinný“.

227-246: **Shimon Dar: Archaeological Evidence for the Settlement Enterprises of the Hasmonean House in the Districts of Ofaraim, Lod and Ramataim.** Profesor Dar z Fakulty židovských štúdií Univerzity Bar-Ilan sa v príspevku venuje tuctu archeologických lokalít vykopaných za posledné roky v starobyľých štvrtiach Ofaraim, Lod a Ramataim. Tieto oblasti prenechal hasmonejovským vládcam Judska znepokojený seleukovský kráľ Demetrius II. (145 – 140 pred Kr.). Pred vykopávkami boli vedcom k dispozícii iba historické pramene na to, aby rekonštruovali skutočný priebeh opísaný v 1Mak 11,32-34. Vykopávky odhalili mnoho malých dedín a usadlostí založených hasmonejovskými panovníkmi, hlavne počnúc Jánom Hyrkánom I. (134 – 104 pred Kr.) a potom ďalšími. Proces osídlenia pokračoval až do herodesovského obdobia. Na vykopaných miestach bolo objavených veľa poľnohospodárskych zariadení: mikvaot, židovské kamenné nádoby, mince hasmonejovských vládcov a vo väčších osídleniach synagógy.

Počas dvoch vzbúr proti Rímu veľa osídlení bolo zničených a opustených, a to hlavne po povstaní Bar-Kochbu (132 – 136 po Kr.). Po niekoľkých dekádach, kedy boli tieto osídlenia neobývané, ich opätovne osídlilo nežidovské obyvateľstvo.

247-267: **Leah Di Segni: Changing Borders in the Provinces of Palaestina and Arabia in the Fourth and Fifth Centuries.** Čo sa týka územných zmien provincie Arábia, boli k tejto problematike ponúknuté rôzne interpretácie. Zvlášť ku zmenám, ktoré ovplyvňovali jej hranice s Palestínou. Problém je naďalej komplikovaný záležitosťou vytvorenia Palaestina Salutaris. Často prijímané stanovisko považuje oblasti východne a západne od 'Aravah za dva samostatné celky, ktoré v rôznych obdobiach prešli spod správy jednej provincie pod správu druhej. Extrémnejšie stanovisko, vyjadrené nedávno, má za to, že Negev so Sinajským polostrovom a južné Zajordánsko prináležali raz Arábii a inokedy zasa Palestíne; raz spolu, inokedy oddelene a to až 6-krát v priebehu 90-tich rokov, v období

medzi 300 – 390 po Kr., na konci ktorého vznikla oddelením od Arábie Palaestina Salutaris. Nové epigrafické nálezy a kritické skúmanie starobylych prameňov ukazujú, že oba názory sú nesprávne. Medzi Palestínou a Arábiou nedošlo ku žiadnym územným zmenám po tom, čo za Tetrarchie Arábia postúpila Palestíne južné Zajordánsko, Negev a väčšinu Sinajského polostrova. V Palestíne došlo k vnútorným zmenám vytvorením Palaestina Salutaris cca 357/8. Úrad miestodržiteľa Palaestina Salutaris bol na niekoľko rokov po roku 380 prerušený, pokým nebola táto provincia opätovne ustanovená cca 389/90, niekoľko rokov pred vytvorením Palaestina Secunda začiatkom 5. storočia.

269-302: Talila Rudin – Oren Tal – Itamar Taxel – Amir Feldstein: Two Burial Caves at Kefar Shemaryahu: More on Samaritan and Christian Interactions in the Byzantine-Period Central Coastal Plain. V príspevku autori píšu o dvoch, do značnej miery neporušených pohrebných jaskyniach vykopaných v roku 1992. Nachádzajú sa v novodobom osídlení Kefar Shemaryahu. Lokalita sa zvyčajne považuje za hlavnú nekropolu mesta Apollonia/Sozousa v neskorej rímskej a byzantskej dobe. Jedna z týchto pohrebných jaskýň môže na základe nájdených pohrebných predmetov a geopolitických reálií v danom regióne doložiť zmenu v náboženskej identite obyvateľstva. V priebehu 6. storočia došlo k zmene od pochovávaní Samaritánov ku pochovávaniu kresťanov.

303-334: Amit Shadman: The ‘Monastery of Theodosius’ at Khirbet Te’ena. Khirbet Te’ena je malý rurálny kláštor (coenobium) z byzantského obdobia, ktorý sa nachádza na západnom úpätí Samárie, východne od Migdal Afek. Ide o jeden zo skupiny kláštorov a dedín známych z tohto obdobia v danej oblasti. Autor článku vykonal v posledných rokoch na mieste a jeho okolí rozsiahle vykopávky. Pri tom odkryl baziliku, lis na olej, stajňu a obytnú štvrť rozprestierajúcu sa na ploche približne piatich dunamov. Pomerne veľký rozmer kostola podľa všetkého naznačuje, že slúžil nielen mníchom a miestnemu obyvateľstvu, ale pravdepodobne aj okoloidúcim. Na základe keramických a numizmatických dôkazov bolo nálezisko osídlené niekedy v priebehu 5. storočia a ostalo živé až pokým nebolo koncom 7. alebo začiatkom 8. storočia podľa všetkého opustené.

335-349: Ayala Zilberstein: A Byzantine Pictural Graffito from Jerusalem. Obrázkový grafit vyrytý na kamennej platni bol objavený v nahromadenej zemine v byzantskej stavbe z vykopávok na parkovisku Giv'ati južne od brány Dung v Jeruzaleme. Na grafitu je niekoľko scén. V strede kompozície je zobrazená veľká nádoba, ktorú lemujú dvojica antitetických vtákov. Iné dve scény zobrazujú hady ohrozujúce svoju korisť a na grafitu je tiež motív oktagramu. Nedbalý štýl vrypov svedčí skôr o práci amatérskeho než profesionálneho umelca.

Väčšina motívov nakreslených na doske z vykopávok v Giv'ati je dobre známa vo formálnom umení a literatúre byzantského sveta. Ústredný motív antitetického páru vtákov lemujúcich amforu bol veľmi populárnym motívom formálneho umenia a bol výrazný v „zaužívaných špirálovitých“ dizajnoch v mozaikách kostolov. Aj keď je grafitová škála faunistických motívov vo formálnom vizuálnom umení ako celok neznáma, v byzantskej kresťanskej literatúre je dobre zastúpená. Tento príspevok sa zaoberá tak prvkami kresieb, ako aj paralelami známymi z byzantského formálneho umenia a literatúry s cieľom preskúmať funkciu grafitu a prediskutovať aspekty týkajúce sa vzťahov medzi ľudovým umením a formálnym umením v období neskorej antiky.

351-359: **Asher Ovadiah – Rosario Pierri: Three Greek Inscriptions from Herodion – Reconsidered.** Autori v štúdií venujú pozornosť trom gréckym nápisom zo šesťdesiatich troch, ktoré sa našli počas archeologických výprav, ktoré uskutočnil zosnulý o. Virgilio C. Corbo, OFM v šesťdesiatych rokoch 20. storočia. Po prvýkrát boli prečítané, dešifrované, nakreslené, vyfotografované a študované asi pred päťdesiatimi rokmi zosnulým o. Emmanuelom Testom, OFM a boli publikované v roku 1972.

Zdá sa, že tieto tri nápisy boli vyryté mníchmi v čase, keď bol medzi pozostatkami herodesovského paláca/pevnosti v Herodione založený malý kláštor v ranom byzantskom období (4. – 7. storočie po Kr.). Každý z týchto rytcov vyjadril svoje myšlienky, pocity a túžby.

361-375: **Asher Ovadiah – Sonia Mucznik: Aphrodite, Demeter, Hermes and Poseidon in the Decapolis.** Článok je venovaný štyrom božstvám gréckeho panteónu, ktoré boli prijaté aj v rímskom období a ktoré boli vo vážnosti a boli uctievané v týchto mestách Dekapolisu: Beth Shean/Scythopolis, Capitolias, Damask, Dion, Gadara, Geraza, Pella a Filadelfia (Ammán). Ako ukazujú nálezy sochárstva, epigrafie, numizmatiky a drahokamov, kulty všetkých štyroch bohov boli počas rímskeho obdobia v týchto mestách nepochybne prítomné, aj keď dôkazov týkajúcich sa kultu Poseidona/Neptúna sa zdá byť málo. Je potrebné poznamenať, že dodnes neboli odkryté nijaké architektonické pozostatky (chrámy) na počesť týchto božstiev.

*Vavrinec Radoslav Mitro OP
Dominikánsky konvent
Mäsiarska 6
040 01 Košice
Slovenská Republika*